

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Parko 3-7, 11203 Vilnius, Lietuva
Tel: +370 611 35509
El. paštas: info@lvoa.lt
www.lvoa.lt

2020-08-06
Nr. RP-38

Jo Ekselencijai Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
S. Daukanto a. 3, LT-01122 Vilnius
Lietuvos Respublika

Dėl vartotojų teisių pažeidimų finansinių paslaugų sektoriuje

Lietuvos teismai finansinių paslaugų sektoriuje priima nerimą keliančius sprendimus. Tiek Lietuvos Respublikos, tiek Europos Sąjungos teisės aktai įtvirtina apsaugos mechanizmą, kuriuo siekiama apsaugoti vartotojus nuo pardavėjų ir paslaugų tiekėjų piktnaudžiavimo galia ir ypač nuo nesąžiningų sutarties sąlygų ar sutarties sąlygų, dėl kurių nebuvo iš anksto deramasi ar jos nebuvo tinkamai pristatytos vartotojui. Tačiau susidaro įspūdis, kad Lietuvos teismai sistemingai priima tik bankams palankius sprendimus.

2008 m. bankas Nordea (toliau – Bankas) apie 300 Lietuvos vartotojų išdavė paskolas Šveicarijos frankais (toliau – CHF), tačiau neatskleidė valiutos kurso kitimo rizikos laipsnio ir bankui žinomų ekonominių prognozių apie labai tikėtiną kurso kilimą. Taip pat bankas netaikė šiems vartotojams neigiamų palūkanų – vartotojai Lietuvos bankui pateikė skundus ir Lietuvos bankas yra priėmęs sprendimą, kad bankas turėtų taikyti neigiamas palūkanas. Ginčą sprendžiant teisme, pirmos instancijos teismas pasisakė, kad vartotojai informaciją apie banko analitikų prognozuojamą CHF kurso lito atžvilgiu augimą turėjo galimybę surasti ir su ja susipažinti viešojoje erdvėje ir iki sprendimo dėl kreditavimo sutarčių sudarymo ir papildomų susitarimų priėmimo. Teismas pabrėžė, kad vartotojai priimdami sprendimą sudaryti kreditavimo sutartis CHF valiuta ar sudarydami papildomus susitarimus, prieš priimdami sprendimą privalėjo patys įvertinti tokio sprendimo pasekmes ir galimą riziką bei prisiėmė riziką dėl galimo Šveicarijos franko kurso padidėjimo ir paskolos pabrangimo. Bankas reklaminiame lankstinuke pozicionavo, kad paskolos CHF yra saugios ir patikimos. O visos ekonominės prognozės praktikoje vertintinos kaip turinčios menką patikimumą¹.

Be to, paskolos mokėjimo metu kai kuriems vartotojams bazinė palūkanų norma tapo neigiama, tačiau bankas jos netaikė. Bankas tai darė nesant jokio įstatyminio ir sutartinio pagrindo tarp šalių, elgdamasis priešingai Lietuvos banko rekomendacijai. Vartotojams paprašius modifikuoti paskolos sutartis nuo jų sudarymo dienos: valiutą iš Šveicarijos frankų (CHF) pakeisti į EUR paskolos išdavimo dienos kursu ir taikyti neigiamas palūkanas, bankas atsisakė tai padaryti. Teismas sutiko su banko argumentais, jog neigiamų palūkanų taikyti nereikėjo vien dėl to, kad kreditavimo sutarčių pasirašymo metu neigiamų palūkanų reiškinys neegzistavo ir rinkoje nebuvo jokių prielaidų teigti, kad toks reiškinys atsiras. Teismas taip sprendė, nors bankas ir pripažino, kad su šalimis nebuvo individualiai aptarta, kaip turėtų būti vertinama neigiamų palūkanų situacija konkrečių kreditavimo sutarčių atžvilgiu. Bankas

¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-3785-392/2017.

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Parko 3-7. 11203 Vilnius. Lietuva
Tel: +370 611 35509
El. paštas: info@lvoa.lt
www.lvoa.lt

nesilaikė Lietuvos banko priimto sprendimo, kad neigiamos palūkanos turi būti taikomos, tačiau dėl šio nesilaikymo nesulaukė jokių sankcijų ar kitų neigiamų pasekmių, o teismas net pritarė, kad Lietuvos banko nuomonės galima nepaisyti.

Nukentėjusiems vartotojams apskundus tokį teismo sprendimą apeliacine tvarka, buvo priimtas dar vienas vartotojų interesus pažeidžiantis sprendimas. Lietuvos apeliacinis teismas neįvertino banko aukšto turimų žinių ir kompetencijos lygio ir antrino pirmosios instancijos teismo sprendimui, kad kurso kitimo riziką privalo prisiimti silpnesnė sutarties šalis – vartotojas, argumentuodamas, kad kiekvienas asmuo privalo pats rūpintis savo teisėmis ir pareigomis². Teismas taip pat neįžvelgė banko kaltės ir neteisėtų veiksmų banko pareigos informuoti vartotoją dėl galimo sutarties sąlygų vykdymo pasikeitimo ir galimus užsienio valiutos svyravimus.

Susirūpinimą kelia tai, kad Lietuvos teismų sprendimuose šiuo atveju be kitų dalykų ypatingai pasigendama atsižvelgimo į europinę teismų praktiką bei teisės šaltinius, įskaitant direktyvas, kuriomis siekiama suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus, susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra pasisakęs dėl analogiško minėtam Lenkijos atvejo, kai bankas suteikė vartotojams paskolas CHF valiuta, neinformavęs apie kurso kitimo riziką. Teismas, remdamasis Europos bendrijų tarybos direktyva 93/13/EEB (toliau – Direktyva 93/13/EEB) dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais nuostatų, pripažino banko veiksmus nesąžiningais ir leido vartotojams prašyti Lenkijos teismų konvertuoti jų paskolas į vietinę valiutą. Teismas pabrėžė, kad nesąžiningų sutarties sąlygų nepašalinimas remiantis ES teise nedraudžia griežčiausių teisinių pasekmių – šių sutarčių nutraukimo³.

Kitų ES valstybių narių teismai tokiose bylose išvelgia Europos Sąjungos teisės reikšmę, pvz. tai padarė Ispanijos Aukščiausiasis teismas byloje, kurioje bankas suteikė paskolą CHF valiuta, neatskleisdamas valiutos kurso kitimo rizikos laipsnio ir suklaidino vartotojus teiginiais, kad valiutos kursas yra stabilus⁴. Teismas priėmė vartotojams palankų sprendimą, įpareigodamas banką atlyginti patirtus nuostolius, remdamasis minėta Direktyva 93/13.

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas ir Europos vartotojų organizacija BEUC su nerimu stebi CHF bylos eigą Lietuvoje ir stebisi teismų sprendimais. Lietuvos vartotojų organizacijų aljansui tenka neįgyvendinama pareiga paaiškinti savo kolegoms Europoje, kodėl finansinių paslaugų bylose bankai neretai traktuojami kaip silpnesnė šalis, nes dauguma neapibrėžtumų ar neaiškumų Lietuvos teismų aiškinami bankų naudai – priešingai europinei praktikai ir ES teisės aktams. To nesugebėjo suprasti ir eurokomisarė Vera Jourova, kuriai ši situacija buvo pristatyta jos vizito Lietuvoje 2018 m. pabaigoje metu. Kadangi nenorime tikėti teismų

² Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-104-585/2020.

³ Teisingumo Teismo 2019 m. spalio 3 d. nutartis byloje Nr. C-260/18.

⁴ Ispanijos Aukščiausiojo teismo 2017 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 608/2017.

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Parko 3-7, 11203 Vilnius, Lietuva
Tel: +370 611 35509
El. paštas: info@lvoa.lt
www.lvoa.lt

šališkumu bankų naudai, manytume, kad tokius sprendimus lemia nepakankamas teisėjų pasirengimas nagrinėti vartotojų ieškinius finansinių paslaugų srityje.

Analogiška situacija pastebėta banko DNB SASO (su akcijomis susietų obligacijų), parduotų klientams už skolintas lėšas, byloje. Nepaisant 2011 m. tuometinės Vertybinių popierių komisijos sprendimo⁵, kuris parodė, jog „yra pagrindo teigti, kad Banko (*t.y., DNB – mūsų past.*) veikla teikiant SASO platinimo Banko skolintomis lėšomis paslaugą neatitiko teisės aktų reikalavimų ir Bankas šią paslaugą teikė netinkamai, nes: Bankas nesiekė įsitikinti, kad platinamas investicinis produktas (Strategija) yra tinkamas klientams, bet rekomendavo klientams Strategiją, nors nebūdamas įsitikinęs Strategijos tinkamumu, neturėjo teisės to daryti; Platino investicinį produktą (Strategiją), prieš tai neatskleidęs klientams esminės informacijos apie Strategiją ir su ja susijusias rizikas; Platino ir rekomendavo klientams Strategiją, nors turėjo interesų konfliktą ir jo neatskleidė bei nepaaiškino Banko klientams; Platino ir rekomendavo klientams Strategiją, prieš tai nesurinkęs ir neįvertinęs informacijos apie klientus; Neužtikrino tinkamos ir pakankamos Banko darbuotojų kvalifikacijos teikiant klientams investicines paslaugas dėl Strategijos; Banko naudota darbuotojų atlygio (skatinimo) sistema neužtikrino sąžiningo elgesio su klientais.“ – nepaisant visų šių Vertybinių popierių komisijos konstatuotų dalykų, tolesnis DNB banko klientų bylinėjimasis dėl nuostolių su bankų baigėsi daugiausia klientų nenaudai. Tik vienoje iš keliasdešimties bylų, Aljanso žiniomis, klientas išreikalavo 100 procentų nuostolių pripažinimą bankui, o ne klientui. Kitose byloje teismai taikydavo principą „50/50“ – t.y. klientui ir bankui SASO nuostolio sumą padalindavo perpus, nors įvertinus palūkanas ir netesybas bankas vis viena likdavo geresnėje situacijoje, nes iš kliento išsireikalavdavo 70-80 proc. nuostolių sumą, o pats prisiimdavo tik 20-30 procentų. Kai kuriose byloje, esant visiškai vienodoms aplinkybėms, klientams teismas priteisdavo visą 100 proc. nuostolių sumą (plius palūkanas ir netesybas bei teismo išlaidas), o bankas liko visiškai neatsakingas už paties banko veikimu sukurtą nuostolį klientams. Tokia marga teismų praktika identišku klausimu nepatraukė Lietuvos Aukščiausiojo teismo dėmesio, nors Lietuvos vartotojų organizacijos ir pavieniai savo teises gynę asmenys ne kartą kreipėsi į LAT šiuo klausimu.

Teismų sprendimai dėl vartojimo ginčų finansinių paslaugų sektoriuje, ignoruojantys tiek Europos Sąjungos teisės standartus, tiek europinę teismų praktiką, nuolat kartojasi. Darytina išvada, kad Lietuvos teismų sistemoje būtini pokyčiai tam, kad nukentėjusių asmenų/vartotojų nebūtų dar daugiau. O tokius sprendimus priėmusių teisėjų kompetencija ir karjeros klausimai galėtų būti labai rimtai įvertinti.

Suprantama, kad teismų sprendimų vertinimas yra subtilus dalykas. Mes nekvestionuojame teismų nepriklausomumo, tačiau šiuo principu negalima dangstyti sistemos ydų, kurios visuomenėje sukuria dar daugiau neteisybės. Paminėtina, kad būsto paskolos paprastai yra didžiausias sandoris žmogaus gyvenime, tad tokių sandorių ir bylų dėl jų įtaka žmogaus gyvenimui negali būti nuvertinta. Sprendimai minėtoje byloje patvirtino, kad teisminė valdžia neįgali apginti vartotojų finansinėse byloje. Remiantis gerąja kitų šalių patirtimi teisingumo į vartotojų ir bankų interesų pusiausvyrą galima būtų įnešti teisėkūros keliu.

⁵ 2011 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. 2K-161 „Dėl teisės pažeidimo bylos Nr. 12K-10“.

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Parko 3-7. 11203 Vilnius. Lietuva
Tel: +370 611 35509
El. paštas: info@lvoa.lt
www.lvoa.lt

2006-2008 m. Rumunijoje vartotojai skolinosi iš bankų Šveicarijos frankų valiuta. Kaip paaiškėjo vėliau, bankai neinformavo vartotojų apie būsimą kurso valiutos pasikeitimą, pradėjo taikyti su vartotojais neaptartas sutarčių sąlygas. Kai bankui gražintina paskolos suma padidėjo beveik dvigubai, daugelis vartotojų buvo priversti parduoti savo būstus, kad pajėgtų vykdyti prievolės bankui⁶.

Europos Sąjungos teisė yra paklojusi stiprius pamatus vartotojų teisių apsaugai ir žmogaus teisių gynimui užtikrinti, tačiau dauguma Rumunijos teismų, gavę vartotojų kreipimusis dėl nesąžiningų banko veiksmų, į šias visuotines vertybes neatsižvelgė. Direktyvos 93/13 7 straipsnis įtvirtina, kad ES valstybės narės privalo užtikrinti „tinkamas ir veiksmingas priemones, kuriomis būtų užkertamas kelias nuolatiniams nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“ Tačiau apginti pažeistas teises ir išsaugoti būstą pavyko mažiau nei 20% į teismą besikreipusių Rumunijos gyventojų⁷.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas pasisakydamas dėl vieno iš Rumunijos atvejo dėl paskolos kita valiuta išdavimo⁸, konstatavo, kad banko veiksmai yra nesąžiningi bei neatitinka Direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais nuostatų. Teismas, aiškindamas direktyvos 4 straipsnio 2 dalį, pabrėžė banko pareigą informuoti vartotoją dėl galimo sutarties sąlygų vykdymo pasikeitimo, galimus užsienio valiutos svyravimus (58), vartotojui kilusią valiutos keitimo riziką, nacionalinės valiutos nuvertėjimo atveju (55), t.y. aiškiai ir skaidriai nurodyti sutarties sąlygos veikimo principus, kad vartotojui būtų sudaryta galimybė pagal tikslus ir jam suprantamus kriterijus numatyti ekonominius padarinius, kurių jam atsiranda dėl tokios sąlygos, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnio 2 dalyje nurodytą aiškumo ir skaidrumo reikalavimą. Teismas nurodė, kad būtina atsižvelgti ir į vartotojo kaip silpnesnės sutarties šalies padėtį bei įvertinti banko turimą patirtį ir žinias, kiek tai yra susiję su sutarties sąlygų pasikeitimais sutarties vykdymo metu. Teismas pabrėžia, kad atsiradus šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje minimam teisių ir pareigų neatitikimui vartotojo nenaudai, nacionalinis teismas turėtų tikrinti sutarties šalių sąžiningumo kriterijų vertinant, ar bankas galėjo pagrįstai tikėtis, jog vartotojas būtų sutikęs su atsiradusiu sąlygos pasikeitimu, jei dėl to būtų iš anksto derėtasi (57). ESTT, aiškindamas direktyvos 6 straipsnio 1 dalį, pasisakė, kad tuo atveju, jei nacionalinis teismas pripažintų kreditavimo sutarties, sudarytos tarp vartotojo ir banko įstaigos, nuostatas nesąžiningomis, ši nuostata nedraudžia teismui visą sutartį pripažinti negaliojančia⁹.

⁶ Pavyzdžiui, Teisingumo Teismo 2014 m. rugsėjo 10 d. nutartis byloje Nr. C-34/13, Monika Kušionová v SMART Capital.

⁷ Skaityti daugiau: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/IEDebt/ReportPrivateDebt/OSJI-Romania.pdf>.

⁸ Teisingumo Teismo 2017 m. rugsėjo 20 d. nutartis byloje Nr. C-186/16.

⁹ Teisingumo Teismo 2018 m. vasario 22 d. nutartis byloje Nr. C-126/17.

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
Parko 3-7. 11203 Vilnius. Lietuva
Tel: +370 611 35509
El. paštas: info@lvoa.lt
www.lvoa.lt

Galiausiai Rumunijos parlamentas priėmė įstatymą Nr. 77/2016, reglamentuojantį palankesnes vartotojui skolų išieškojimo sąlygas, suteikiant vartotojui vykdyti įsipareigojimus bankui ir išsaugoti savo būstą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstyta, **prašome**:

1) Sudaryti darbo grupę įstatymo projektui dėl vartojimo ginčų, susijusių su nesąžiningų, iš anksto neaptartų sąlygų naudojimu sutartyse, sudarytose tarp bankų ir vartotojų. Įstatymo projekte turėtų būti apibrėžtos ir įtvirtintos *inter alia* aiškios susitarimo tarp vartotojo ir banko sąlygos, banko pareigos informuoti vartotoją apie būsimus valiutos kurso pasikeitimus, taip pat pareiga sprendžiant ginčus atsižvelgti į Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių nesąžiningų, iš anksto neaptartų sąlygų naudojimą sutartyse, sudarytose tarp pardavėjų ar paslaugų tiekėjų su vartotojais, nuostatas.

2) Užtikrinti kitų veiksmingų priemonių, skirtų užkirsti kelią nesąžiningų, iš anksto neaptartų sąlygų naudojimui sutartyse, sudarytose tarp bankų ir vartotojų, kaip tai numatyta Europos Sąjungos teisės normomis. Tokiomis priemonėmis galėtų būti laikytinas kitose valstybėse populiarios finansinių ginčų ombudsmeno institucijos, kuriai būtų perduoti nagrinėti vartojimo ginčai finansinių paslaugų srityje, steigimo iniciavimas. Taip pat duomenų bazės apie teismų sprendimus dėl nesąžiningų sutarčių sąlygų, siekiant fiksuoti teismų sprendimus ir vienodinti teismų praktiką, sukūrimas.

Šis raštas siunčiamas tik el. paštu.

Pagarbiai

Prezidentė

dr. Eglė Kybartienė

Agnė Černiauskaitė +370-629-75974, agne.cerniauskaite@lvoa.lt

Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas – vartotojų interesus ginanti ir atstovaujanti organizacija, jungianti 13 Lietuvos vartotojų asociacijų. LVOA vienintelis Lietuvoje yra Europos vartotojų organizacijos BEUC (Bureau Européen des Unions de Consommateurs) nariu (nuo 2013 m.).

LVOŠA identifikacinis numeris Europos Sąjungos Skaidrumo registre: 506497923503-90.